

УДК 343.9:351.74(477)

Є.О. ГЛАДКОВА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ВТЯГНЕННЮ ДІТЕЙ ДО НЕЗАКОННОЇ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ, У ЗЛОЧИННУ ТА ІНШУ АНТИГРОМАДСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ключеві слова: протидія, незаконна дитяча праця, злочинна діяльність, антигромадська діяльність, органи внутрішніх справ

Система протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність повинна бути інтегрованою в усі основні сфери життєдіяльності дітей і мати необхідний методичний, нормативний, кадровий і фінансовий потенціал. Слід звернути на те, що система протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність повинна розглядатися не тільки як узгоджена діяльність суб'єктів протидії, але й містити в собі різноманітні форми профілактики, заходи попереджувального впливу.

Проблемам протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність органами внутрішніх справ України приділяється певна увага у роботах Л.М. Балабанової, Т.С. Барилка, Ф.Г. Бурчака, А.О. ГорОВОЇ, Р.Г. Ковалю, А.Н. Костенка, Г.С. Мауленка, О.О. Лазаренка, І.П. Лановенка, Н.В. Шость та деяких інших вчених. Втім існує певна низка принципів питань, які потребують спеціального дослідження.

Метою статті є вивчення основних та розроблення нових заходів системи протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність,

метою яких є зниження як злочинності за участю дітей, так і злочинності взагалі. Система заходів і засобів протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність характеризується досить істотними особливостями. Одна з них полягає в тому, що система протидії повинна здійснюватися планомірно та чітко, за допомогою скоординованих дій різноманітних уповноважених на те суб'єктів, а саме органами, що займаються навчанням, вихованням та ресоціалізацією дітей (загальноосвітні, професійно-технічні, позашкільні навчальні заклади), правоохоронними органами, спеціалізованими кримінально-виховними установами, а також представниками громадськості.

До системи заходів і засобів протидії можна віднести:

- інформування населення через засоби масової інформації про юридичну відповідальність за здійснення кримінального впливу на дітей, за їх втягнення до незаконної дитячої праці, а також у злочинну та іншу антигромадську діяльність;
- здійснення правового виховання населення;
- проведення віктимологічної профілактики серед дітей;
- надання консультативної допомоги дітям та їх батькам або особам, що їх замінюють тощо.

У системі протидії злочинам, вчиненим із втягненням дітей, виділяється три рівні спеціальної профілактики.

Перший рівень – це рання профілактика, спрямована на усунення обставин та факторів негативного характеру, що впливають на формування особистості дитини.

До заходів ранньої профілактики відносять ті, що спрямовані на запобігання дії негативних факторів (погана компанія, вживання алкогольних напоїв), які негативно впливають на формування особистості та поведінки дітей, а також усунення джерел можливих шкідливих впливів.

Другий рівень – це безпосередня профілактика, яка відрізняється від ранньої відрізком часу, що віддаляє особу від моменту можливого вчинення злочину та ступенем соціальної шкідливості особи.

Заходи безпосередньої профілактики мають попереджувальний характер, метою яких є виховний та перевиховний вплив на дітей, поведінка яких свідчить про небезпеку вчинення злочину в майбутньому; припинення антисоціального впливу на дітей з боку дорослих осіб дій осіб; усунення факторів, які призвели до порушення дітьми моральних і правових норм.

Третій рівень спрямований на запобігання або профілактику рецидиву. До таких заходів відносяться: контроль і допомога дітям, які вже відбули своє покарання, у працевлаштуванні; комплекс заходів щодо виправлення та перевиховання дітей, які відбувають покарання у виховних колоніях, а також заходи з виправлення дорослих осіб, які втягнули дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність.

До цього рівня можна віднести пробацію, яка у сучасних умовах набуває все більшої актуальності, визначається значним потенціалом попередження рецидиву злочинів, економічною доцільністю для суспільства та моральною цінністю, яка дозволяє досягти мети кримінальної політики найбільш гуманними засобами.

Служба пробації у європейських країнах полегшує роботу правоохоронних органів, судової системи, забезпечує координацію взаємодії державних установ, місцевого самоврядування, неурядових організацій, окремих громадян (волонтерів) в процесі виконання покарань, альтернативних позбавленню волі [1].

Сутність пробації полягає у випробуванні певної категорії злочинців спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм допомоги реабілітаційного характеру.

Метою є ефективне виправлення засуджених та зведенням до мінімуму, кримінального

рецидиву з їхнього боку. Важливою складовою виступає дослідження особистості, що дозволяє визначити перспективи виховної та соціально-психологічної роботи.

Пробацію як можливий окремий правовий інститут необхідно розглядати в різних аспектах: як вид кримінального покарання; як систему виконання альтернативного покарання; як міру для попередження злочинності; як процес виправлення засудженого; як форму соціально-правового контролю [2].

Пробація має досягати певних визнаних цілей:

- сприяти розвиткові соціальної адекватності та впевненості у власних силах дитини;
- не дати дитині – правопорушнику опинитись у товаристві звичайних злочинців, що неминуче приведе його до в'язниці;
- дозволити дитині-правопорушнику не кидати навчання і водночас пильнувати за його діями;
- забезпечити офіційний канал надання порад та підтримки дитині.

Пробація, з одного боку, поєднує елементи контролю, з іншого – вона сфокусована на індивідуальній роботі із особою (індивідуальна профілактика), його супроводі та підтримці більше ніж на покаранні, що зумовлено її ресоціалізаційним спрямуванням [3, с.60].

Індивідуальна профілактика має цілеспрямований характер на недопущення злочинної поведінки. Вона застосовується для встановлення та усунення причин, умов та інших детермінант злочинів [4, с.246].

Заходи індивідуальної профілактики втягнення дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність мають бути спрямовані на профілактику незаконної поведінки як дорослої особи, так і дитини. При цьому повинні враховуватися особистісні якості, індивідуальна специфіка життєвих обставин, різниця у віці між особою, яку втягують, та особою, що втягує дитину у злочинну та іншу антигромадську діяльність та інші фактори. Успішність заходів

індивідуальної профілактики залежить від стану профілактичної діяльності як в рамках усього суспільства, так і в конкретних малих групах.

До числа основних заходів, спрямованих на вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність, можна віднести такі:

- створення єдиної системи обліку дітей, втягнених до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність;

- виявлення дітей, втягнених до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність, і проведення роз'яснювальної та виховної роботи з ними, методами взаємодопомоги, толерантності, співчуття і підтримки дітей-потерпілих, їх родичів та близьких;

- розробка фахівцями МВС України спеціалізованих сайтів з протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність;

- відвідування загальноосвітніх навчальних закладів з метою проведення тематичних занять з прав дітей та протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність.

Разом з цим, ряд факторів зумовлює необхідність доповнення змісту діяльності органів внутрішніх справ у сфері протидії злочинам, що вчиняються неповнолітніми, та злочинам, що вчиняються проти неповнолітніх, передусім – втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність, новими формами та методами роботи. Найбільш важливими із зазначених факторів є:

- інтенсивно насичений правовий простір сьогодення та невміння дітей орієнтуватися в ньому;

- необхідність ефективного соціально-педагогічного впливу на дітей з девіантною поведінкою і відсутність дієвих механізмів відповідної роботи органів внутрішніх справ;

- об'єктивна потреба удосконалення змісту, форм і методів профілактики девіантної поведінки дітей у роботі органів внутрішніх справ та відсутність науково обґрунтованої методики організації та реалізації соціально-педагогічних корегувальних програм для дітей із девіантною поведінкою;

- потреба органів внутрішніх справ в організації цілеспрямованої діяльності з профілактики девіантної поведінки дітей та недостатня обґрунтованість необхідності вибудовування органами внутрішніх справ соціального партнерства на основі міжсекторального підходу (особистісно-орієнтоване виховання, здоровий спосіб життя) [5, с.4].

У рамках подібного підходу до діяльності органів внутрішніх справ у сфері протидії злочинам, що вчиняються дітьми, та злочинам, що вчиняються проти дітей, розроблено та затверджено концепцію зі створення на базі підрозділів кримінальної міліції у справах дітей окремого підрозділу – ювенальної міліції у блоці міліції громадської безпеки [6, с.19].

Зміст діяльності ювенальної міліції повинен включати в себе, передусім, профілактику підліткової злочинності та соціально-психологічну реабілітацію дітей, які вчинили злочин (у тому числі засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі), а також дітей, які стали жертвами злочинів [7].

Новітні форми та методи роботи працівників органів внутрішніх справ щодо запобігання вчинення правопорушень дітьми та відносно них зумовлені, по-перше, вимогами міжнародних нормативних актів, які були ратифіковані Україною, а, по-друге – особливістю осіб, на яких спрямована профілактична діяльність. Адже застосування до підлітка-правопорушника лише адміністративного або кримінального закону у вигляді притягнення до відповідальності недостатньо, щоб той усвідомив протиправність своєї поведінки [6, с.20–21].

Аналіз досвіду іноземних держав свідчить про доцільність започаткування новітніх форм

роботи працівників органів внутрішніх справ з дітьми із групи ризику:

Ознайомлення дітей з їх правами та свободами, механізмами їх захисту, із відповідальністю за вчинення певних правопорушень, з негативними наслідками антигромадської поведінки (загальна профілактика).

Проведення програм раннього впливу для дітей з «раннім ступенем криміналізації», які включають:

- роботу з батьками дітей, їх орієнтація на утримання дітей від вчинення правопорушень;

- проведення програм «диверсій» (відволікання дітей від вчинення протиправних дій шляхом залучення до суспільно корисної праці, профорієнтаційних занять тощо) для дітей, що мають обвинувачення – діти «з середнім ступенем криміналізації», а також до судових програм;

- контроль за виконанням рішень суду (програм виконання покарання) після висунення формального обвинувачення (отримання рішення суду – офіційна судова процедура) для дітей «з високим ступенем криміналізації».

Надання шкільній раді порад спеціалістів органів внутрішніх справ [6, с.69].

Особливу увагу слід також приділяти підвищенню кваліфікації працівників органів внутрішніх справ щодо протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність шляхом:

- розробки тренінгових програм для працівників органів внутрішніх справ із протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність;

- підготовки та включення спеціальних курсів в освітні програми навчальних закладів МВС України, присвячених різноманітним аспектам захисту прав дітей, протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність.

Вироблення дієвої системи протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність є

значним фактором зниження як злочинності за участю дітей, так і злочинності взагалі. Встановлюючи диференційовану та більш сувору кримінальну відповідальність за втягнення дітей до незаконної дитячої праці та вчинення правопорушень або інших антигромадських дій, законодавець тим самим створив би необхідні умови для того, щоб зменшити кількість втягнутих дітей до злочинної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пробація – забезпечення національної безпеки новими методами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmytro-yagunov.at.ua/publ/1-1-0-2>.

2. Служба пробації: новое – хорошо забытое старое // Судебно-юридическая газета. – 20.05.2013. – № 17–18 (185–186).

3. Ягунов Д. Служба пробації: концепція, засади діяльності, організаційна структура / Дмитро Ягунов // Відновне правосуддя в Україні. – 2007. – № 1 (5). – С. 60–64.

4. Бандурка О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 308 с.

5. Лазаренко О. О. Профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / О. О. Лазаренко. – К., 2012. – 22 с.

6. Профілактика правопорушень та застосування програм відновного правосуддя в діяльності кримінальної міліції у справах дітей : навч. посіб. з організації впровадження Трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей та молоді / [Горова А. О., Коваль Р. Г., Лазаренко О. О. та ін.]. – К. : Захаренко В. О., 2012. – 120 с.

7. Приданникова О. Ювенальна юстиція в Україні / Ольга Приданникова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vybor.ua/>

article/prava_cheloveka/yuvenalna-yusticiya-v- | ukrayini.html. – 02.04.2013.

Гладкова Є. О. Заходи протидії органів внутрішніх справ України втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність / Є. О. Гладкова // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 97–101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_19.pdf

Надаються пропозиції щодо вироблення дієвої системи протидії втягненню дітей до незаконної дитячої праці, у злочинну та іншу антигромадську діяльність.

***

Гладкова Е.А. Меры противодействия органов внутренних дел Украины вовлечению детей в незаконный детский труд, в преступную и другую антиобщественную деятельность

Даны предложения по выработке действенной системы противодействия использования незаконного детского труда, а также вовлечению детей в совершение преступления или иных антиобщественных действий

***

Gladkova Y.A. Measures of Counteracting Illegal Involvement of Children in Child Labor, Criminal and Other Antisocial Activity by Internal Affairs Agencies of Ukraine

Present proposals for the development of an effective system to counter the use of illegal child labor, as well as the involvement of children in the commission of a crime or other antisocial actions.

Форум права Форум ШД